

NIKOMEDIA ANTİK KENTİ'NDEN HEYKELTIRAŞLIK ESERLERİ

S. Sezin SEZER*

Özet

Bu çalışmada, antik dönemde Bithynia Bölgesi'nde yer alan Nikomedia kentinde (İzmit ili) bulunan ve bugün İzmit Müzesi'nde sergilenen onbir adet heykeltıraşlık eserin ikonografik ve stilistik analizi yapılmıştır. Bu eserler; dört adet giyimli erkek torsosu, üç adet giyimli kadın torsosu, bir Aion Herme'si, bir Asklepios torsosu, bir Herakles başı ve bir erkek başından oluşmaktadır. Eserler, antik kentte yapılan düzenli bir kazı sonucunda değil tamamen tesadüfi biçimlerde bulunmuşlardır ve hepsi Roma dönemine aittir. Kentte bulunmuş olan bu eserlerin nitelikleri ve kaliteli işçilikleri kentin önemli bir heykeltıraşlık aktivitesine sahip olduğuna işaret etmektedir.

Anahtar Kelimeler: *Nikomedia, Herakles, Asklepios, Bithynia, Heykel.*

SCULPTURES FROM THE ANCIENT CITY NICOMEDIA

Abstract

In this study, iconographic and stylistic analysis of eleven sculptures found in the ancient city Nicomedia (İzmit city) which is based in the Bithynia region in the ancient times has been carried out and that has been exhibited at the Museum of İzmit. These works consist of the torsos of four men wearing clothes, torsos of three women wearing clothes, a herm of Aion, a torso of Asclepius, a head of Heracles and a head of man. The artworks were found not in the regular excavations held in the ancient city but found completely by chance, and all belong to the Roman Period.

Key Words: *Nicomedia, Heracles, Asclepius, Bithynia, Statue.*

Nikomedia¹, antik dönemde Bithynia bölgesi

¹ Kent hakkında genel kaynakça için bkz. Ruge, 1936: 468-491; Dörner, 1939: 156-171; Dörner, 1941: 139-146; Bosch, 1942; tamamı; Dörner, 1949: 224-237; Magie, 1950: 132, 379, 472, 544, 582, 999, 1245; Duyuran, 1951: 213-218; Fıratlı, 1953: 15-25; Koyunoğlu, 1953: 31-37; Dörner, 1963: 133-139; Ebcioğlu, 1967: 166-174; Meriçboyu ve Atasoy, 1967: 67-95; Vermeule, 1968: 222, 239, 321, 362-363, 469-470; Öztüre ve Girginsoy, 1970: 394-395; Tunay, 1971: 39-44; Dörner, 1972: 116-118; Schwertheim, 1978: 791-837; Demir, 1993: 229-249; Demir, 1994: 357-375; Turgut ve Aksoy, 1996: 399-414; Schorndorfer, 1997: 83, 87, 124; Storb, 2000: 927-929; Sevin, 2001: 207; Zeyrek ve Asal, 2004: 1-9; Zeyrek, 2005; tamamı; Ross, 2006: 909-922; Jacobson, 2006: 651-657; Kentten bahseden antik kaynaklar, kente gelen ilk seyyahlar ve kentin araştırma tarihçesi için bkz. Ross, 2007: 29-37, 44-53.

sınırları içerisinde yer alan önemli bir liman kentidir. Bu çalışmada, günümüzde İzmit kent merkezi sınırları içerisinde yer alan bu antik kentte bulunmuş olan onbir adet heykeltıraşlık eseri incelenmiştir. Söz konusu eserlerin onbiri de İzmit Müzesi'nde² sergilenmektedir. Bu eserler; üç adet *himationlu* erkek torsosu, bir adet togalı erkek torsosu, üç adet giyimli kadın torsosu, Aion Herme'si, Asklepios torsosu, Herakles başı ve bir erkek başından oluşmaktadır. Eserler, antik kentte yapılan düzenli bir kazı sonucunda değil tamamen tesadüfi biçimlerde bulunmuşlardır.

² Söz konusu eserler için çalışma izni veren ve Müze'de çalışma yaptığım süre içerisinde hiçbir yardımı esirgemeyen İzmit Müzesi Müdürü Sayın İlksen Özbay'a çok teşekkür ederim.

* Yrd.Doç.Dr., Kafkas Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Arkeoloji Bölümü, Kars.
e.posta: sezinsezer1@hotmail.com

Katalog

1- Himationlu Erkek Torsosu Res. 1

Müz.Env.Nr. 1145

Buluntu Yeri: Nicomedia, 1982

Malzeme: Orta kristalli beyaz mermer

Ölçüler: y. 1,47 m., g. 0,42 m., d. 0,33 m.

Korunma Durumu-Teknik ve İşçilik:

Baş, omuzlar ve her iki ayak eksiktir. Sağ başparmağının üzerinde ve giysi yüzeyinde ufak kırıklar vardır. Omuzlar arasındaki yuva, başın buraya yerleştirilmek üzere ayrı olarak işlendiğine işaret etmektedir. Sol bacağın yanındaki destek ve her iki ayağın arkası işlenmemiştir. Kaidenin sağ alt tarafında yer alan kenet deliği, heykelin bir yüzeye dayandırıldığına veya sabitlendiğine işaret etmektedir.

Bibliyografya: Yayınlanmamıştır.

Ayakta duran giyimli bir erkek tasvir edilmiştir. *Khithon* üzerine *himation* giymiştir. Vücut ağırlığını sabit olan sağ bacak taşımaktadır, serbest olan sol bacak ise dizden hafif bükülerek geriye çekilmiş ve ayak yana yerleştirilmiştir. *Himation* bütün vücudu sarmıştır. Her iki kol da tamamen giysinin altında kalmıştır. Dirsekten bükülen sağ kol *himationun* altından sol tarafa göğsün üzerine doğru diagonal bir şekilde uzanmıştır ve bu noktada el, dışarı çıkarak *himationun* kenar kıvrımlarını tutmuştur. Sol kol ise dirsekten hafif bükülerek aşağıya doğru sarkıtılmıştır. Tamamen *himationun* altında kalmış olan sol el kapalı biçimde iken başparmak, işaret parmağının üzerine konulmuştur. *Khithonun* çok az bir kısmı göğsün sağ tarafına doğru görülebilmektedir ve *khithon* üzerinde iç içe geçen V biçimli kıvrımlar oluşmuştur. Her iki kol üzerindeki kıvrımlar kolların hareketine bağlı olarak şekillenmiştir. Sol kola sarılmış olan *himation* buradan aşağıya sarkıtılmıştır. *Himationun* diğer bölümü ise sol omuzdan arkaya atılmıştır. Sağ kolun hareketi ve elin dışarı uzanması sonucunda göğüs üzerinde *himationun* bir kısmı aşağı çekilerek yukarı kenarı iki omuz arasında ve bileğin altından geçen U şeklinde kıvrımlar oluşturmuştur. *Himationun* omuzdan arkaya atılan kısmı ve yandan sarkan serbest kenarı dikey kıvrımlarla aşağıya indirilmiştir. Sağ ayak bileğinden

sol kalçaya doğru diagonal olarak yükselen kıvrımlar, yine sağ bacak boyunca sol omuza doğru yükselen kıvrımlarla birleşmiştir. Sol dizden aşağıya ise dikey bir kıvrım indirilmiştir. Sol el bileği üzerinde yığılan *himation* buradan aşağıya sarkıtılmıştır. *Himationun* sol bacağı örten bölümünün ucu, sol bilek üzerinden sarkan ucu ve arkaya atılmış olan ucu düğüm atılarak sonlandırılmıştır.

Sol bacağının yanında bir destek bulunmaktadır. Dizkapağı altına kadar sarılmış olan deri bantların önde tek düğümle bağlanmış olmasından dolayı eserin ayaklarına *calceus patricius*³ olarak adlandırılan bir bot giydiği anlaşılmaktadır.

Eser, vücudunun duruş biçimi ve giydiği *himationun* şekli itibariyle orjinali M.Ö. IV. yüzyıla dayanan ve özellikle Roma Dönemi portre heykellerinde oldukça sık tasvir edilen *himationlu* erkek tipine dahildir.⁴ Bu tip, ilk olarak Klasik Dönem'de filozoflar ve hatipler için kullanılmıştır⁵. Bunların en erken örnekleri Sophokles⁶ ve Aiskhines'in⁷ heykelleridir. Yine erken örnekleri M.Ö. 4. yüzyılın sonu-M.Ö. 3. yüzyılın başında terrakotalarda⁸ karşımıza çıkmaktadır. Hellenistik Dönem'de de mezar stellerinde⁹ oldukça yaygın bir şekilde tasvir edilmişlerdir. Hellenistik Dönem'de serbest heykel olarak, Delos'dan Dioskurides¹⁰ ve Eretrialı Genç¹¹ heykelleri bu tipin temsilcileridir. Pfuhl ve Möbius çalışmalarında¹² bu tipi "normal tip" olarak adlandırmışlar iken Lewerents çalışmasında¹³ bu tipteki heykelleri I nolu gruba dahil etmiştir.

³ bkz. Goldman, 1994: 116-119, Fig. 6.23 b. Özellikle Ara Pacis kabartmalarındaki figürlerde bu bot oldukça sık kullanılmıştır. bkz. Kleiner, 1992: 90-99, Figs. 74-77

⁴ Bieber tarafından *himationlu* erkek figürleri ve gelişimi esaslı bir şekilde ele alınmıştır. bkz. Bieber, 1959: 374 vdd.

⁵ Bieber, 1977: 129 vd.

⁶ Alscher, 1956: Abb. 22; Richter, 1965: Fig. 680; Boardman, 1995: Fig. 106

⁷ Alscher, 1956: Abb. 25; Richter, 1965: Fig. 1369; Ridgway 1990: 226, Pl. 109

⁸ Paul, 1959: Taf. 31

⁹ Pfuhl ve Möbius 1977: Nr. 156-163, 168-171, 343-344, 524, 554-556, 564

¹⁰ Linfert, 1976: Abb. 271, Taf. 52; Ridgway, 2000: Pl. 46, 144

¹¹ Bieber, 1981: 175, Fig. 743

¹² Pfuhl ve Möbius, 1977: 61-62, 90

¹³ Lewerents, 1993: 18-57

Eser, duruş biçimi ile Sophokles¹⁴ tipi ile benzerdir.

Tip ve üslup bakımından Atina Agorası'nda bulunan *himationlu* erkek heykeli¹⁵ ile büyük bir benzerlik göstermektedir. Sağ bacağın taşıyıcı ve solun serbest oluşu, kolların pozu, *himationun* vücuda sarılışı ve ana çizgileri ile kıvrımlar bu benzerliği göstermektedir.

Ayaklarına giymiş olduğu *calceus'un* daha çok senatör ve rahip gibi kişiler tarafından giyildiği¹⁶ göz önünde bulundurulduğunda bu *himationlu* torsonun resmi bir görevliyi betimlemiş olduğunu söyleyebiliriz.

Eser, Antoninler Dönemi'ne ait olmalıdır.

2- Himationlu Erkek Torsosu Res. 2

Müz.Env.Nr. 618

Buluntu Yeri: Nicomedia

Müze'ye Geliş Şekli: Satın Alma

Malzeme: Orta kristalli beyaz mermer

Ölçüler: y. 1,20 m., g. 0,40 m., d. 0,35 m.

Korunma Durumu-Teknik ve İşçilik: Baş, boyundan kırıktır. Her iki ayak bileğinden aşağısı eksiktir. Sağ el üzerinde ve giysi yüzeyinde ufak kırıklar vardır. Sol elindeki papirus rulusunun yarısı kırılmıştır. Boynun korunmuş olan kısmından, baş ve gövdenin tek blokta yontulduğu anlaşılmaktadır. Sol bacağın yanındaki heykel desteği işlenmeden bırakılmıştır.

Bibliyografya: Yayınlanmamıştır.

Ayakta duran giyimli bir erkek tasvir edilmiştir. *Khithon* üzerine *himation* giymiştir. Vücut ağırlığını sabit olan sol bacak taşımaktadır, serbest olan sağ bacak ise dizden hafif bükülerek geriye çekilmiş ve ayak yana yerleştirilmiştir. *Himation* bütün vücudu sarmıştır. Her iki kol da tamamen giysinin altında kalmıştır. Dirsekten bükülen sağ kol *himationun* altından sol tarafa göğsün üzerine doğru diagonal bir şekilde uzanmıştır ve bu noktada el, dışarı çıkarak *himationun* kenar kıvrımlarını tutmuştur. Sol kol ise dirsekten

hafif bükülerek aşağıya doğru sarkıtılmıştır. *Himation* vücudun solundan dolanmış olup önde sol omuzdan arkaya atılmıştır. Çok az bir kısmı göğsün sağ tarafına doğru görülebilen *khithon* üzerinde iç içe geçen V biçimli kıvrımlar oluşmuştur. Her iki kol üzerindeki kıvrımlar kolların hareketine bağlı olarak şekillenmiştir. Sol kola sarılmış olan *himation* buradan sarkıtılmıştır. *Himationun* diğer bölümü ise sol omuzdan arkaya atılmıştır. Sol elinde bir papirus rulusu tuttuğu anlaşılmaktadır. Bu rulo; figürün bir edip, hatip veya devlet memuru olduğuna işaret etmektedir¹⁷. Sol bacağın yanında bir destek bulunmaktadır. Sağ kolun hareketi ve elin dışarı uzanması sonucunda göğüs üzerinde *himationun* bir kısmı aşağı çekilerek yukarı kenarı iki omuz arasında ve bileğin altından geçen U şeklinde kıvrımlar oluşturmuştur. *Himationun* omuzdan arkaya atılan kısmı ve yandan sarkan serbest kenarı dikey kıvrımlarla aşağıya indirilmiştir. Sağ ayak bileği, sağ diz ve sağ bacak boyunca oluşan diagonal kıvrımlar sol kalçaya doğru yükselmiştir. Sol baldır ile sağ kol arasında iç içe geçen kıvrımlar oluşmuştur. Boynu çevreleyen kumaş katı ile sol bilek arasında diagonal biçimde üç sıra kıvrım bulunmaktadır. Sol kol bileğinden sarkan öndeki ve yandaki *himationun* ucu, düğüm atılarak sonlandırılmıştır.

Eser, bir önceki örnekte (nr. 1) olduğu gibi orijinali M.Ö. IV. yüzyıla dayanan bir Roma Dönemi portre heykelidir.

Eserin, duruş biçimi ve *himationunun* kıvrım sistemi göz önüne alındığında Eretria genci¹⁸ ile benzer olduğu görülmektedir. Sol ayağın vücut ağırlığını taşıması, sağ ayağın dizden bükülerek öne ve yana uzatılması, sol kolun vücut yanından aşağıya sarkıtılması ve sağ kolun dirsekten bükülerek göğüs üzerinde diagonal bir biçimde uzatılmış olmasının yanı sıra giysi kıvrımları ile de benzerlerdir. Özellikle vücudun plastik şekillerinin giysi altından belirtilmiş olması da iki heykeli birbirine yaklaştırmaktadır. Bilindiği gibi Eretria heykeli Hellenistik Dönem'e tarihlenmekle beraber M.Ö. IV. yüzyıl Aiskhynes¹⁹ tipine dayanmaktadır.

Tip ve üslup bakımından Aphrodisias'da

¹⁴ Alscher, 1956: Abb. 22, Richter, 1965: Fig. 680; Boardman, 1995: Fig. 106

¹⁵ Harrison, 1953: 74-76, Nr. 57, Pls. 38-39

¹⁶ Smith, 2006: Nr. 9

¹⁷ Harrison, 1953: 75

¹⁸ Bieber, 1959: Fig. 4 a, b

¹⁹ Alscher, 1956: Abb. 25; Richter, 1965: Fig. 1369

bulunan giyimli erkek heykeli²⁰ ile büyük bir benzerlik göstermektedir. Sol bacağı taşıyıcı ve sağın serbest oluşu, kolların hareketi, *himationun* vücuda sarılışı ve ana çizgileri ile kıvrımlar bu benzerliği belirtmektedir.

Eser, M.S. 2. yüzyıla ait olmalıdır.

3- Himationlu Erkek Torsosu Res. 3

Müz.Env.Nr. 1200

Buluntu Yeri: Nicomedia (Zincirlikuyu, temel kazısı, 1982)

Malzeme: Orta kristalli beyaz mermer

Ölçüler: y. 1,40 m., g. 0,50 m., d. 0,35 m.

Korunma Durumu-Teknik ve İşçilik: Baş, sol omuz, sağ bacağın dizden aşağısı, sol bacağın bilekten aşağısı eksiktir. Sağ elin üst bölümünde ve giysi yüzeyinde kırıklar vardır. Omuzlar arasındaki yuva, başın buraya yerleştirilmek üzere ayrı olarak işlendiğine işaret etmektedir.

Bibliyografya: Yayınlanmamıştır.

Ayakta duran giyimli bir erkek tasvir edilmiştir. *Khithon* üzerine *himation* giymiştir. Vücut ağırlığını sabit olan sol bacak taşımaktadır, serbest olan sağ bacak ise dizden hafif bükülerek geriye çekilmiş ve ayak yana yerleştirilmiştir. *Himation* bütün vücudu sarmıştır. Her iki kol da tamamen giysinin altında kalmıştır. Dirsekten bükülen sağ kol *himationun* altından sol tarafa göğsün üzerine doğru diagonal bir şekilde uzanmıştır ve bu noktada el, dışarı çıkarak *himationun* kenar kıvrımlarını tutmuştur. Sol kol ise dirsekten hafif bükülerek aşağıya doğru sarkıtılmıştır. Tamamen *himationun* altında kalmış olan sol el kapalı biçimde iken başparmak, işaret parmağının üzerine konulmuştur. *Himation* vücudun solundan dolanmış olup önde sol omuzdan arkaya atılmıştır. Çok az bir kısmı göğsün sağ tarafına doğru görülebilen *khithon* üzerinde iç içe geçen V biçimli kıvrımlar oluşmuştur. Sağ bacağın üzerindeki kıvrımlar vücudun sağ tarafına doğru diagonal bir şekilde yükselmişlerdir. Her iki kol üzerindeki kıvrımlar kolların hareketine bağlı olarak şekillenmiştir. Sol kola sarılmış olan *himation* buradan sarkıtılmış diğer bölümü ise sol omuzdan arkaya atılmıştır. Korunmuş olan

²⁰ Smith, 2006: 185-186, Nr. 58, Pl. 54

izlerden sol bacağının yanında bir destek bulunduğu anlaşılmaktadır. Sağ kolun hareketi ve elin dışarı uzanması sonucunda göğüs üzerinde *himationun* bir kısmı aşağı çekilerek yukarı kenarı iki omuz arasında ve bileğin altından geçen U şeklinde kıvrımlar oluşturmuştur. *Himationun* omuzdan arkaya atılan kısmı ve yandan sarkan serbest kenarı dikey kıvrımlarla aşağıya indirilmiştir. Sağ ayak bileğinden iki büyük kıvrım sol tarafa bele doğru diagonal olarak uzanmıştır ve dizin yukarısında bunlara benzeyen üç diagonal kıvrım daha bulunmaktadır. Karın üzerinde iç içe geçen diagonal kıvrımlar oluşmuştur. Sağ kalçadan sol kalçaya doğru sağ koltuk altından yükselerek iç içe geçen kıvrımlar mevcuttur. Sol dizden iki dikey kıvrım aşağıya inmiştir.

Eser, önceki iki örnekte olduğu gibi (nr. 1-2) orijinali M.Ö. IV. yüzyıla dayanan bir Roma Dönemi portre heykelidir.

Eserin, duruş biçimi ve *himationunun* kıvrım sistemi göz önüne alındığında bir önceki örnekte (nr. 2) olduğu gibi Eretria genci²¹ ile benzerliği görülmektedir. Sol ayağın vücut ağırlığını taşıması, sağ ayağın dizden bükülerek öne ve yana uzatılması, sol kolun vücut yanından aşağıya sarkıtılması ve sağ kolun dirsekten bükülerek göğüs üzerinde diagonal bir biçimde uzatılmış olmasının yanı sıra giysi kıvrımları ile de benzerlerdir. Özellikle vücudun plastik şekillerinin giysi altından belirtilmiş olması da iki heykeli birbirine yaklaştırmaktadır. Eretria heykeli, Hellenistik Dönem'e tarihlenmekle beraber M.Ö. IV. yüzyıl Aiskhynes²² tipine dayanmaktadır.

Tip ve üslup bakımından Kyrene'de bulunan *himationlu* erkek heykeli²³ ile büyük bir benzerlik göstermektedir. Sol bacağın taşıyıcı ve sağın serbest oluşu, kolların hareketi, *himationun* vücuda sarılışı ve ana çizgileri ile kıvrımlar bu benzerliği belirtmektedir.

Eser, sahip olduğu stil ve işçilik özellikleri itibarıyla Antoninler Dönemi'ne ait olmalıdır.

4-Togalı Erkek torsosu

Res. 4

Müz.Env.Nr. -

Buluntu Yeri: Nicomedia, merkez, yol

²¹ Bieber, 1959: Fig. 4 a,b

²² Richter, 1965: Fig. 1369

²³ Rosenbaum, 1960: 82, Nr. 123, Pl. LXVII, 4

çalışmasında

Malzeme: Orta kristalli beyaz mermer

Ölçüler: y. 1,55 m., g. 0,57 m., d. 0,50 m.

Korunma Durumu-Teknik ve İşçilik: Baş, her iki omuz ve ayak bileklerinden aşağısı eksiktir. Giysi yüzeyinde kırıklar vardır.

Bibliyografya: Yayınlanmamıştır.

Ayakta duran giyimli bir erkek tasvir edilmiştir. Uzun kollu *tunica* üzerine *toga* giymiştir. Vücut ağırlığını sabit olan sol bacak taşımaktadır, serbest olan sağ bacak ise dizden hafif bükülerek geriye çekilmiş ve ayak yana yerleştirilmiştir. *Toga* bütün vücudu sarmıştır. Dirsekten bükülen sağ kol her iki göğsün ortasına doğru yerleştirilmiştir. Açıkta kalan sağ el, sol omuza doğru diagonal bir biçimde yükselmiş olan *balteus*'un kenar kıvrımlarını tutmaktadır. Sol kol dirsekten hafifçe bükülerek aşağıya sarkıtılmış, etek ucundan gelen kumaş demeti bilek üstünden geçip bacak boyunca aşağı indirilmiştir. *Tunica*'nın yaka kısmında iç içe geçen V biçimli kıvrımlar oluşmuştur. *Sinus* her iki omuzdan dizkapaklarına kadar inen ve buradan dönen U biçimli kıvrım meydana getirmiştir. Sağ elin altından dizkapaklarına kadar iç içe geçen kıvrımlar oluşmuştur. Sağ ayak bileğinden sol omuza doğru yönelmiş derin paralel hatlı kıvrımlar işlenmiştir.

Eser, *toga* tipi bakımından Goette'nin araştırmasına göre "*sinuslu pallium tipi toga*"²⁴ adı altında incelenen A c grubunun özelliklerini taşımaktadır. Bu tip, Roma'nın Cumhuriyet ve Erken İmparatorluk Dönemi'nde yaygındır.

Tip ve üslup bakımından Roma Collegio Nazareno'da (env.nr. 37.926) yer alan *togalı* erkek heykeli²⁵ ile büyük bir benzerlik göstermektedir. Sol bacağın taşıyıcı ve sağın serbest oluşu, kolların hareketi, *toganın* vücuda sarılışı ve ana çizgileri ile kıvrımlar bu benzerliği belirtmektedir.

Eser, İmparator Tiberius Dönemi'ne ait olmalıdır.

5- Giyimli Kadın Torsosu

Res. 5

Müz.Env.Nr. -

Buluntu Yeri: Nicomedia

²⁴ Goette, 1990: 27, 112, Taf. 4, 1-3

²⁵ Goette, 1990: 112, Nr. A c 14, Taf. 4, 3

Malzeme: Orta kristalli beyaz mermer

Ölçüler: y. 0,175 m., g. 0,70 m., d. 0,60 m.

Korunma Durumu-Teknik ve İşçilik: Eser büyük ölçüde zarar görmüştür. Gövdenin üst bölümü karın kısmına kadar kırıktır. Karından aşağısı ile ayak bilekleri arası da kırılmıştır. Giysi eteklerinde kırıklar vardır.

Bibliyografya: Yayınlanmamıştır.

Ayakta duran giyimli bir kadın tasvir edilmiştir. *Khiton* üzerine *himation* giymiştir. Uzun ve bol kumaştan olan *khitonun*, kıvrımları iki ayak arasına ve ayakların yanlarına yayılarak kaidenin üzerini tamamen kapatmıştır. Ayakların üzerine dökülen *khitonun* kumaş katları hareketli bir görünüm oluşturmuştur. Vücut ağırlığını sabit olan sol bacak taşımaktadır, serbest olan sağ bacak ise dizden hafif bükülerek geriye çekilmiş ve ayak yana yerleştirilmiştir. *Himation* bütün vücudu sıkıca sarmış olmasına rağmen ince kumaşı ile vücut hatlarını ayrıntılı bir şekilde ortaya çıkarmıştır. *Himationun* karın üzerinde gerilmesiyle burada *khitonun* belli belirsiz kabarıklığı net olarak görülebilmektedir. İnce sicim şeklindeki kumaş kıvrımları sağ baktan gövdenin sol tarafına doğru yönelmişlerdir. Diğer bir kıvrım katı ise karının ortasından sol kolun aşağısına doğru sıklaşarak inmiştir. Ayağına başparmak girintili tabanlara sahip açık sandalet giymiştir. Sol ayağın üç parmak ucu görülebilmektedir. Eserin her iki bacağına örten giysi yüzeyinde, yatay çizgisel hatlar²⁶ işlenmiştir. Bu çizgisel hatlar, antik heykeltıraşlıkta giyimli kadın ve erkek heykellerinin giysi yüzeylerinde çeşitli biçimlerde görülmektedir.

Eser, korunmuş olan kısımlarından anlaşıldığı kadarıyla "Nikokleia" olarak adlandırılan tipte bir kadın heykeline ait olmalıdır. Orjinali Hellenistik Dönem'e dayanan tip adını Knidos'da Demeter Kutsal Alanı'nda bulunmuş olan ve Londra British Museum'da (env.nr. 1301) yer alan Nikokleia²⁷ isimli giyimli kadın heykelinden almıştır.

Bu heykelde, iki kol da giysi tarafından örtülmüştür. Sağ kol kıvrılarak sağ el boynuna doğru uzanmıştır. Bu elle sol omzundaki

²⁶ Bu çizgisel hatlar, arkeoloji literatüründe "Press Folds" veya "Liegefalten" olarak nitelendirilmiştir. bkz. Taylor, 1987: 114-123; Öztepe, 2004: 209-219; Öztepe, 2007: 251-270

²⁷ Eule, 2001: 166-167, Nr. KS 9, Abb. 24

kumaşı tutmaktadır. Giysi ayrıca sol kol altında, üç taraflı bir çizgi sistemi meydana getirecek şekilde tutturulmuştur. Sağ elin *himationun* ucunu direk olarak sol omuz üzerine koymasıyla anlık bir duruş tasvir edilmiştir²⁸.

Aphrodisias'dan giyimli kadın heykeli²⁹; karni ve kaidesi üzerindeki kıvrımların stil ve işçilik özellikleriyle itibariyle eserimiz ile benzerdir.

Eser, M.S. 1. yüzyıla ait olmalıdır.

6- Giyimli Kadın Torsosu

Res. 6

Müz.Env.Nr. 1199

Buluntu Yeri: Nicomedia (Zincirlikuyu, temel kazısı, 1982)

Malzeme: Orta kristalli beyaz mermer

Ölçüler: y. 1,50 m., g. 0,46 m., d. 0,38 m.

Korunma Durumu-Teknik ve İşçilik: Baş, her iki omuz, sağ kolun üst bölümü, sol el ve kaidenin sağ kenarı eksiktir. Giysi yüzeyinde kırıklar vardır. Omuzlar arasındaki yuva, başın buraya yerleştirilmek üzere ayrı olarak işlendiğine işaret etmektedir. Eserin arkası da özenli işlenmiştir.

Bibliyografya: Yayınlanmamıştır.

Yuvarlak bir kaide üzerinde ayakta duran giyimli bir kadın tasvir edilmiştir. Kalın bir *khiton* üzerine ince bir *himation* giymiştir. Vücut ağırlığını sabit olan sol bacak taşımaktadır, serbest olan sağ bacak ise dizden hafif bükülerek geriye çekilmiş ve ayak yana yerleştirilmiştir. Bütün gövdeyi sarmış olan *himation* ince ve dökümlü kumaştan yapıldığı için vücuda adeta yapışmış olup transparan görünümündedir. İnce sicim şeklindeki kumaş kıvrımları sağ baktan gövdenin sol tarafında duran sağ ele doğru yönelmişlerdir. *Himation* karın üzerinde gergindir ve iç içe geçen birkaç kıvrım oluşturmuştur. Ayrıca burada *khitonun* belli belirsiz kabarıklığı net olarak görülmektedir. Karın üzerindeki sağ

²⁸ bkz. Horn, 1931: 26, 80, Taf. 8,2; 39,1; Linfert, 1976: 42, 49, 59, 77, 109, 128, 132, 143, 152-153, Abb. 65, 73, 98-100, 157-160, 261, 318-319, 333-335, 357, 379; Özgan, 1995: 14-15, 159, Nr. TR 2, Taf. 1, 3-4; 42, 2-3; Eule, 2001: 166-167, 169, 171-172, 174, 177, 179, 183, 190, 194-197; Nr. KS 8, 10, 15, 22, 28, 37, 42, 53, 70, 80, 87-88; Abb. 23, 25-30, 32, 39-42; Smith, 2002: Res. 112

²⁹Smith, 2006: 204-205, Nr. 85, Pls. 65-67

el sol omuzdan sırt boyunca sarkan *himation* kumaşının kenarından tutmuş ve sertçe çekmiştir. *Himationun* bu şekilde çekilmesiyle gövdenin sol yanı ikinci bir *himation* katıyla örtülmüş gibidir. Derin içbükey kumaş kıvrımları çekme hareketinden ötürü ele doğru yönelmişlerdir. Sağ kol dirsekten bükülerek karın üstüne yerleştirilmiştir. Sağ eli destek alarak bu noktada dirsekten bükülen sol kol, olasılıkla boyun altında halka şeklindeki *himation* kumaşının kenarını sol eli ile tutmaktadır. İnce olan *himationun* kumaşından dolayı vücut hatları ayrıntılı bir şekilde görülebilmektedir. Kolların hareketi sonucunda vücudun üst kısmında daralma ve toplanma hareketi oluşmuştur. Vücudun belden aşağısından itibaren giysi kıvrımları genişleyerek yayılmışlardır. *Khitonun* dikey kıvrımları birbirine paralel ve sık işlenmiştir. *Himation* sol kol üzerinde gerilmiş böylece kolun şeklini ve vücudun burkulma hareketini ortaya çıkarmıştır. Kıvrımlar eserin ön tarafında sağ diz altından itibaren sol kalçaya doğru diagonal bir şekilde yükselmiştir. Kapalı ayakkabı giymiştir.

Duruş biçimi, kollarının hareketi ve *himationun* vücuda sarılış biçimiyle eserin pudicitia tipine³⁰ ait olduğu anlaşılmaktadır. M.Ö. 4. yüzyılının ortasına ait olan Ağlayan Kadınlar Lahdi'ndeki³¹ kadın figürlerinin bazıları pudicitia tipinin en erken örnekleridir. Bunun yanı sıra Klasik Dönem'e ait olan bazı mezar stellerinde³² de bu tip işlenmiş olduğu görülmektedir. Bu tip özellikle Hellenistik Dönem ile birlikte mezar stellerinde³³, Delos'daki Kleopatra³⁴ heykelinde olduğu gibi çağdaşı kadın portre heykellerinde³⁵

³⁰ En yaygın pudicitia pozü; kolların göğüs altında birleştirilmesi ve bir elin yüze dokunması şeklindedir. Bunun anlamı sınırlı bir utangaçlık, kendine yeterlilik ve dişi *sophrosyne* idi ve sadece ölümlü kadınlar için kullanılırdı. Gerçekten de bu onlara uygun bir ifadeydi. Genelde giysi kıvrımlarının detaylı bir şekilde gösterilmesi o döneme ait gerçek kıyafetleri ifade ederdi. Smith, 2002: 86; bkz. Zanker, 1993: 222-227

³¹ Boardman, 1995: 215, Fig. 227

³² Clairmont, 1993: Figs. 1.189, 1.142, 1.772

³³ Pfuhl ve Möbius, 1977: Nr. 440, 540, 662, 991, Taf. 73, 84, 100, 149

³⁴ Smith, 2002: Res. 113

³⁵ Marcade, 1969: 37, 288, 511, Pl. LXV, LXVI; Horn, 1972: 83 vd., Taf. XV; Linfert, 1976: 115, Taf. 52, Fig. 272; Pinkwart, 1973: 149-151, 158, Pls. 49-51, Figs. 1-2; Eule, 2001: Abb. 2-4, Taf. 1

ve terrakotta figürlerde³⁶ oldukça sık tasvir edilmiştir. Heykellerin, boyutları, dış hatları, vücut ağırlığını taşıyan bacağı ve çenesini tutan eli değişmesine rağmen hepsinin giysisi ve pozu aynı şemayı takip etmiştir. Roma Dönemi'nde de kadın heykelleri için en çok tercih edilen üç tipten birisi olmuştur³⁷.

Pudicitia tipi; bacak ve kol hareketleri itibariyle farklı tiplere ayrılmıştır. Eserimiz ise Pinkwart'ın Magnesia ad Maeandrum'dan, Baebia³⁸ heykeline göre Linfert'in ise Venedik'teki Lysandra'nın mezar steline göre adlandırdığı tipe benzerdir. Bu tipte vücut ağırlığını sol bacak taşıyan iken, sağ bacak hafifçe bükülerek geriye yerleştirilmiştir. Sağ kol karın üzerindedir, sol kol ona destek olmaktadır eserimizde ise sol kol buradaki gibi eğik değil diktir. Sol kolun dik olmasıyla Linfert'in Philista³⁹, Pinkwart'ın Kleopatra-Philista olarak adlandırdıkları tip ile benzerdir. Sağ omuz üzerinden gelen *himation* katının sağ kol üzerinden geçerek vücudun sol yanından aşağıya sarkmasıyla Delos'dan Diadora⁴⁰ heykeli ile ortak özelliklere sahiptir.

Ostia'dan, pudicitia tipindeki giyimli kadın portre heykeli⁴¹; duruş biçimi, *khiton* ve *himation* düzenlemesinin yanı sıra kıvrım özellikleri itibariyle de eserimiz ile benzerdir.

Eser, sahip olduğu stil ve işçilik özellikleri itibariyle Antoninler Dönemi'ne ait olmalıdır.

7- Giyimli Kadın Torsosu Res.7

Müz.Env.Nr. 804

Buluntu Yeri: Nicomedia

Malzeme: Orta kristalli beyaz mermer

Ölçüler: y. 1,60 m., g. 0,63 m., d. 0,45 m.

Korunma Durumu-Teknik ve İşçilik: Baş, sağ kolun dirsekten aşağısı, sol el ve her iki ayak eksiktir. Giysi yüzeyinde kırıklar vardır. Omuzlar arasında yuva, başın buraya yerleştirilmek

³⁶ Kleiner, 1942: 160 vd., Taf. 33

³⁷ bkz. Rosenbaum, 1960: Nr. 166; İnan, 1975: Nr. 57-59; Bieber, 1977: Figs. 621-622; Smith, 2006: Nr. 84, 91, 99-100

³⁸ Pinkwart, 1973: Taf. 49-51; Eule, 2001: Abb. 4; Smith, 2002: Res. 116, 1

³⁹ Linfert, 1976: 152-153, Abb. 379

⁴⁰ Linfert, 1976: Taf. 51, Abb. 268-270; Eule, 2001: Abb. 3, Nr. KS 59, Taf. 1; Smith, 2002: Res. 116, 2

⁴¹ Bieber, 1977; 133, Fig. 622

üzere ayrı olarak işlendiğine işaret etmektedir. Eller ve ayaklar ayrı olarak işlenerek gövdeye eklenmiştir.

Bibliyografya: Yayımlanmamıştır.

Ayakta duran giyimli bir kadın tasvir edilmiştir. *Khiton* üzerine *himation* giymiştir. *Himationun* vücuda sıkıca sarılması sonucunda göğüsler de dahil olmak üzere tüm vücut hatları alttan belirmiştir. Vücut ağırlığını sabit olan sol bacak taşımaktadır, serbest olan sağ bacak ise dizden hafif bükülerek geriye çekilmiş ve ayak yana yerleştirilmiştir. Sol kol dirseğe dek vücuda bitişik olup *himationu* sıkıştırdıktan sonra dirsekten bükülerek öne uzatılmıştır. Yine dirseğe dek vücuda bitişik olan sağ kol dirsekten bükülerek yukarı kaldırılmıştır. Kalın kumaştan *himation* sol yandan vücuda dolanmıştır, sol omuz ve sol kol *himationun* altında kalmıştır. *Himationun* kenarları zikzak kıvrımlarla figürün solundan aşağıya sarmaktadır. Sağ ayak bileğinden başlayarak yükselen diagonal kıvrımlar serbest bacağın plastik şekillerini ve hareketlerini belirtirler. Bunlar sol tarafa gittikçe seyrekleşir ve kısalırlar. Oldukça uzun olan *himationun* altında yer alan ince kumaştan *khiton* zengin, ince ve dikey pileler halinde plintheye kadar inmiştir. Başın arkasında toplanmış olan saç kalıntısından başın açık olduğu anlaşılmaktadır.

Eser; duruş biçimi ve giysi özellikleri itibariyle Magnesia-Borghese tipine dahildir. Eserin orijinali M.Ö. 3. yüzyılın ilk yarısına dayanmaktadır.

Tipe adını veren iki giyimli kadın heykelinden biri Magnesia ad Maeandrum'dan, İstanbul Arkeoloji Müzesi'nde yer alan⁴² diğeri ise Roma'da Sammlung Borghese'de⁴³ yer alan giyimli kadın heykelidir. Bu tipe adını veren Magnesia örneği ve Roma'daki örnek ile eserimiz arasında bazı farklar vardır. Sağ kolun dirsekten bükülüp yukarı kaldırılarak sağ omuza doğru yönlendirilmiş olması, sol kolun sol yandan aşağıya sarkıtılması ortak özellikleri iken; başının kapalı olması, taşıyıcı bacağın farklı olması, *himationun* daha kısa olması, sağ kol altından sol bileğe doğru diagonal uzanan üç kıvrım ve sağ dirsek altından gerilerek sol omuza geniş bir şekilde atılan *himation* ise

⁴² Humann vd., 1904: 206, Abb. 209; Horn, 1931: 43; Pinkwart, 1973: 156, Abb. 5, Taf. 62 a-b; Linfert, 1976: 40-41, Abb. 58; Eule, 2001: Nr. KS 25, Abb. 22

⁴³ Humann vd., 1904: Abb. 210

eserimizden farklı olan noktalarıdır. *Himation* eserimizde daha ince bir şekilde sağ omuzdan daha ince olarak sol omuza atılmıştır. Eserimizde, sağ kol Borghese örneğinde olduğu gibi gövdeye çok daha yakındır. Tüm bu farklılıklara rağmen eserimizin bu örneklerle aynı orjinaline dayandığında bir kuşku bulunmamaktadır.

Perge'den, Antalya Müzesi'nde (env.nr. A.3262) yer alan Julia Domna'nın heykeli⁴⁴ vücut ağırlığını taşıyan bacağın farklı olmasına rağmen kollarının hareketi, *khitonun* ve *himationun* düzenlemesiyle birlikte kıvrımlarının işlenişleriyle de eserimiz ile ortak özelliklere sahiptir.

Eser, sahip olduğu stil ve işçilik özellikleri itibarıyla imparator Septimius Severus'un Dönemi'ne ait olmalıdır.

8-Aion Herme'si

Res. 8

Müz.Env.Nr. 1013

Buluntu Yeri: Nicomedia, (merkez, Çukurbağ mahallesi, 1978)

Malzeme: Orta kristalli gri damarlı beyaz mermer

Ölçüler: y. 1,10 m., g. 0,53 m., d. 0,43 m.

Korunma Durumu-Teknik ve İşçilik: Baş ve sağ elin parmakları eksiktir. Sol omuz üzerindeki giysi kıvrımları kırıktır. Yanlarda yer alan oturtma izleri ve kenet yuvaları; bu eserin her iki yanına korkuluk levhalarının oturtulmuş olduğuna işaret etmektedir. Eserin her iki yanına kol altından başlayarak aşağıya kadar inen çift T biçimli kenet yuvası açılmıştır. Kenet yuvasının içi murç ile işlenmiştir. *Himation'un* derin kanallı olan kıvrımlarının işlenişinde matkap kullanılmıştır.

Bibliyografya: Yayınlanmamıştır.

Ayakta duran bir erkek tasvir edilmiştir. Kasıklarından aşağısı herme biçimindedir. Sol omuzdan sağ göğüs altına doğru çapraz bir şekilde vücuduna dolanan bir *himation* giymiştir. *Himation*; sağ kolu, omuzu ve göğsü açıkta bırakmışken sol kolu örtmüştür. Sol kol dirseğe dek vücuda bitişik olup burada dirsekten bükülerek öne uzatılmıştır. Sol

elinde bir küre taşımaktadır. Sağ kol dirseğe dek vücuda bitişik olup dirsekten hafifçe bükülerek biraz öne uzatılarak buradan aşağıya sarkıtılmıştır. Sağ elin korunmuş olan kısmından elinin içinde bir nesne taşıyor olduğu anlaşılmaktadır. Omuzları geniştir, göğüs ve kol kasları işlenmiştir.

İkonografik özelliklerinin yanı sıra kaidesindeki "ΑΙΩΝ" yazıtından dolayı da eserin Aion'u (sonsuzluğu) betimlemiş olduğu anlaşılmaktadır. Antik dönemde Aion; sonsuz zamanın, sonsuzluğun tanrısı ve onun kişileştirilmesidir⁴⁵. Aion'un ikonografisi ve kökeni karmaşıktır. Klasik ve Hellenistik Dönem'deki kültü halkında somut bir kanıt yoktur. Özellikle Mithraizm⁴⁶ gizemli diniyle ve ölümden sonra yaşam ile de ilişkilendirilmiştir⁴⁷. Aion'un Roma dinindeki eşdeğeri Aeternitas'tır⁴⁸.

Antik Dönem'de oldukça ilgi görmüş olan sonsuzluğun tanrısı Aion'un; mimari

⁴⁵ Hornblower vd., 2012: 46-47

⁴⁶ Mithraizm'in aslan başlı tanrısının, Aion'un bir tipi olarak tanımlanması tartışmalıdır. bkz. Le Glay, 1981: Nr. 25, 30, 32, 34-39, 47, 54-56

⁴⁷ Levi, 1944: 274

⁴⁸ Antik Roma dininde sonsuzluğun tanrıçası ve onun kişileştirilmesidir. Özellikle imparatorların tanrılaştırılması ve imparatorluk kültü ile ilişkilendirilmiştir. Vespasian, Titus, Traian, Hadrian, Antoninus Pius ve Septimius Severus Dönemi sikkelerinin arka yüzlerinde Aeternitas tasvir edilmiştir. Bu tasvirlerde; ayakta duran giyimli bir kadın olarak betimlenmiştir ve elinde taşıdığı kürenin üzerine, ölümsüzlük sembolü olarak kabul edilen, bir anka kuşunun konmuş olduğu görülmektedir. bkz. I.Gradel, Emperor Worship and Roman Religion. Oxford, 2002, 309

⁴⁴ İnan ve Rosenbaum, 1979: 116-118, Nr. 65, Taf. 58,2; 59, 1-2

kabartma⁴⁹, mozaik⁵⁰, sikke⁵¹, seramik⁵², kameo⁵³, madalyon⁵⁴ ve patera⁵⁵ üzerinde

⁴⁹ Aphrodisias'daki Zoilos frizi üzerinde; Aion yaşlıdır ve profilden oturmuş durumda uzun bir *himationa* sarılmıştır, başı örtülüdür, sağ elini şakağına kaldırmıştır. bkz. Le Glay, 1981: Nr. 7; Smith, 1993: 45-48, Figs. 8-9, Pls. 20-21, 32; Hierapolis Tiyatro kabartmalarında sol iç sahnede sağ köşede oturan ve sakallı olan Aion; *himation* giymiştir, gövdesinin üst bölümü çıplaktır. bkz. Çubuk, 2008: 76, Res. 5.7; Antoninus Pius Sütunu'nun kaidesi üzerindeki *apotheosis* sahnesinde; Aion kanatlı genç bir erkek olarak tasvir edilmiştir. Tamamen çıplaktır, kaslı ve güçlü bir vücut yapısına sahiptir. Eserimiz ile aynı biçimde sol elinde bir küre taşımaktadır. bkz. Le Glay, 1981: Nr. 19; Kleiner, 1992: 285-286, Fig. 253

⁵⁰ Sentium'dan mozaik üzerinde, Aion; tamamen çıplak güçlü genç bir erkek olarak tasvir edilmiştir ve sağ elinde üzerinde burçların simgeleri olan bir çember taşımaktadır. bkz. Levi, 1944: 288, Fig.14; Le Glay, 1981: Nr. 13; Hippo Regius'dan mozaik üzerinde; Aion genç ve yarı çıplak iken sağ elinde bir çember, sol elinde ise bir bereket boynuzu taşımaktadır. bkz. Levi, 1944: 289, Fig. 15; Ostia'dan mozaik üzerinde; Aion çıplak ve yaşlı bir adam olarak tasvir edilmiştir. Oturmuş, sağ elinde bir çember tutmaktadır. bkz. Levi, 1944: 285-286, Fig. 11; Le Glay, 1981: Nr. 11; Antakya'dan mozaik üzerinde; Aion yaşlı ve sakallı olarak tasvir edilmiştir, sağ elinde bir çember tutmaktadır. bkz. Levi, 1944: 270-271, Figs. 2-3; Silin'den mozaik üzerinde; Aion genç bir erkek olarak tasvir edilmiştir ve elinde, üzerinde burçların işareti olan bir çemberi taşımaktadır. bkz. Dunbabin, 1999: 122, Fig. 126; Shahba-Philippopolis'den mozaik üzerinde; Aion; yaşlı, sakallı ve oturmuş durumdadır. Yarı çıplaktır, sol omzu ile belden aşağısını *himation* örtmüştür ve sonsuz zamanın personifikasyonu olarak sağ elinde cennetin çemberini tutmaktadır. bkz. Le Glay, 1981: Nr. 3; Dunbabin, 1999: 168, Fig. 174; Nea Paphos'dan mozaik üzerinde; Aion yaşlı, uzun saçlı ve sakallı olarak tasvir edilmiştir. bkz. Dunbabin, 1999: 230, Fig. 243

⁵¹ Hadrian dönemine ait bir *aureus* üzerinde; Aion ayakta duran genç bir erkek olarak tasvir edilmiştir. Sağ eliyle bir çemberi tutarken, sol elinde ise küre taşımaktadır. bkz. Levi, 1944: 294-295, Fig. 19 e; bir diğer sikke üzerindeki Aion'un tasviri için bkz. Le Glay, 1981: Nr. 22

⁵² Kırmızı figür tekniğindeki bir Apulian seramiği parçası üzerinde işlenmiştir. bkz. Levi, 1944: 281, Fig.7; Le Glay, 1981: Nr. 1

⁵³ Paris, Bibliothèque Nationale'de yer alan bir kameo (Julius-Claudiuslar dönemi) üzerinde; Aion giyimlidir ve elinde bir küre taşımaktadır. bkz. Kleiner, 1992: 149-152, Fig. 126

⁵⁴ Le Glay, 1981: Nr. 24

⁵⁵ Parabiago'dan gümüş bir patera üzerinde; Aion

tasvir edilmiş örnekleri bulunmaktadır. Aion; yaşlı⁵⁶ ve genç⁵⁷ bir erkek olarak her iki şekilde de tasvir edilmiştir. Genellikle bir elinde çember⁵⁸, küre⁵⁹, papirus rulusu⁶⁰, bereket boynuzu⁶¹ ya da asa⁶² tutmaktadır. Tasvirlerinde giyimli, yarı çıplak ya da tamamen çıplak olarak gösterilmiştir. Aion'a eşlik eden çeşitli tanrılar, tanrıçalar ve diğer mitolojik figürler mevcuttur⁶³.

Roma'da yer alan Antoninus Pius Sütunu'nun kaidesi üzerinde imparator Antoninus Pius ve eşi Yaşlı Faustina'nın apotheosisi'nin tasvir edildiği sahnede yer alan Aion⁶⁴ vücut özellikleri, boyun ve göğüs kaslarının işlenişi, sol omuz üzerinden ve sağ kolunun aşağısından sarkan *himation* kıvrımlarının işlenişinde matkabın kullanılmasının yanı sıra sahip olduğu stil ve işçilik özellikleri itibariyle de eserimiz ile benzerdir.

Eser, Antoninler Dönemi'ne ait olmalıdır.

9-Asklepios Torsosu

Res. 9

Müz.Env.Nr. 821

Buluntu Yeri: Nicomedia

Malzeme: Orta kristalli gri damarlı beyaz mermer

ayakta duran güçlü genç bir erkek olarak tasvir edilmiştir. Sağ kolunu, göğsünü ve omzunu açıkta bırakan bir *himation* giymiştir, sağ elinde bir çember tutmaktadır ve kendisi aynı zamanda bu çemberin içinde tasvir edilmiştir. bkz. Levi, 1944: 286-287, Figs. 12-13; Le Glay, 1981: Nr. 20

⁵⁶ Levi, 1944: 285-286, 270-271, Fig. 2-3,11; Dunbabin, 1999: 168, 230 Figs. 174, 243

⁵⁷ Levi, 1944: 286-289, 294-295, Figs. 12-15, 19 e; Kleiner, 1992: 149-152, 285-286, Figs. 126, 253; Dunbabin, 1999: 122, Fig. 126

⁵⁸ Levi, 1944: 270-271, 285-289, 294-295, Figs. 2-3, 11-15, 19 e; Kleiner, 1992: 285-286, Fig. 253; Smith, 1993: 45-48, Figs. 8-9, Pls. 20-21, 32; Dunbabin, 1999: 122, 168, 230, Figs. 126, 174, 243; Çubuk, 2008: 76, Res. 5.7

⁵⁹ Levi, 1944: 294-295, Fig. 19 e; Kleiner, 1992: 149-152, 285-286, Figs. 126, 253

⁶⁰ Smith, 1993: 45-48, Figs. 8-9, Pls. 20-21, 32

⁶¹ Levi, 1944: 289, Fig. 15

⁶² Levi, 1944: 286-287, Figs. 12-13; Dunbabin, 1999: 230, Fig. 243; Çubuk, 2008: 76, Res. 5.7

⁶³Bunların arasında Tellus, Ge, Euros, Boreas, Psyche, Karpoi ve dört mevsimi simgeleyen figürler bulunmaktadır. bkz. Le Glay, 1981: Nr. 3, 13

⁶⁴ Kleiner, 1992: 285-286, Fig. 253

Ölçüler: y. 1,80 m., g. 0,83 m., d. 0,40 m.

Korunma Durumu-Teknik ve İşçilik: Baş, her iki omuz, sağ kol ve sol el eksiktir. Giysi yüzeyinde kırıklar vardır. Gövde ile kaidesi tek bloktan yontulmuştur.

Bibliyografya: Yayınlanmamıştır.

Bir kaide üzerinde ayakta duran giyimli bir erkek tasvir edilmiştir. Gövdesinin sağ üst bölümünü açıkta bırakan ve ayak bileklerine kadar sarkan bir *himation* giymiştir. Vücut ağırlığını sabit olan sol bacak taşımaktadır, serbest olan sağ bacak ise dizden hafif bükülerek geriye çekilmiş ve ayak yana yerleştirilmiştir. *Himationun* hemen hemen ortası sağ kalça üzerine gelecek biçimde bir ucu önden diğer ucu arkadan diagonal bir şekilde sol omuza atılmıştır. Vücudu önden saran kısım sağ yandan başlayarak sol omuza doğru vücudu kesmiştir. Sol yanda bu kısım önce omuz üzerinden atılarak aşağıya sarkan kumaş yığını altında kalmış sonra tekrar ortaya çıkarak kolu ve omuzu tamamen örtmüştür. Önde, vücudu kesen kenar kıvrım rulosundan kurtulan *himationun* bir kısmı vücudun aşağı tarafını örten *himationun* üzerinden aşağıya sarkıtılmıştır. Sol omuz üzerinden sarkan kıvrımlar derin kanallıdır ve bunların uçları zik zak biçiminde inerek giysiye zenginlik kazandırmıştır. Sol kol üzerinden sarkan kıvrımlar daha seyreklerdir. Ön tarafta sol omuzdan inen *himation* aşağı doğru hafif yana yönelmiştir. Korunmuş olan örneklerden, sağ kolun hafif yana açılarak aşağıya sarkıtıldığı ve sağ eli ile yılanlı sopayı tuttuğu anlaşılmaktadır. Sağ bacak yan tarafında *himationun* üzerinde görülen destek izi yılanlı sopa ile gövdeyi birbirine bağlayan bir desteğin varlığına işaret etmektedir. Sol kol önce vücuda bitişik olarak sarmakta olup sonra dirsekten bükülerek öne uzatılmıştır. Sol elin, korunmuş olan işaret parmağından sol omuzdan gelen *himationun* kıvrımlarını tuttuğu anlaşılmaktadır.

Göğüs ve karın kasları işlenmiştir. Omuzları geniştir. Vücut hafifçe sağına dönüktür dolayısıyla başı da büyük ihtimalle sağına dönük olmalıdır. Önde vücudu kesen kenar kıvrım rulosunun hemen altında iç içe geçen V biçimli ve kabarık kıvrım katı oluşmuştur. Sağ bacağın hareketi sonucunda bacak üzerindeki giysi kıvrımları gerilerek bacağın varlığını ortaya çıkarmıştır. Sağ ayak bileğinden sol kalçaya doğru yükselen diagonal kıvrımlar

işlenmiştir. Sol bacağın yanına geniş bir bant ile bağlanmış papirus rulolarından oluşan bir destek yerleştirilmiştir⁶⁵. Ayaklarına *lingula*⁶⁶ tipinde bir sandalet giymiştir.

İkonografik özellikleri itibariyle eser, tanrı Asklepios'u betimlemiş olmalıdır. Eser, vücudunun duruş biçimi ve giydiği *himationun* şekline göre farklı tiplere ayrılmış olan Asklepios heykelleri⁶⁷ içerisinde Chiaramonti tipine⁶⁸ aittir.

Tipe adını veren ve Vatikan Müzesi'nde (env. nr.1248) yer alan Asklepios heykelciği⁶⁹; duruş biçimi ve *himationun* vücuda sarılışıyla eserimiz ile benzer iken vücudu önden kesen kıvrım rulosunun sağ kasiği da açıkta bırakması ve sol elin sol kasık üzerine yerleştirilmiş olması ile eserimizden ayrılmaktadır.

Eserimize en yakın replik olan Roma Nazionale Müzesi'nde (env.nr.8645) yer alan Asklepios heykelciği⁷⁰ duruş şekli, *himationun* vücuda sarılış biçimi, kıvrım sisteminin benzerliğinin yanı sıra vücudunun hafif sağına dönüklüğü, vücuda bitişik olarak sarkıtılıp sonra dirsekten bükülerek öne uzatılmış olan sol elinde bir papirus rulosu taşımasıyla benzerdir.

Eser, stil ve işçiliği itibariyle Antoninler Dönemi'ne ait olmalıdır.

10- Herakles Başı

Res. 10

Müz.Env.Nr. 2006 / 7

Buluntu Yeri: Nicomedia

Malzeme: Orta kristalli beyaz mermer

Ölçüler: y. 0,65 m., g. 0,50 m., d. 0,45 m.

⁶⁵ Papirus rulolarından oluşan bu destek, Asklepios'un tıp bilgisine işaret etmektedir. Bu tür destek ile tasvir edilmiş olan Asklepios heykelleri için bkz. Holtzmann, 1984: Nr. 146, 277; Bunun yanı sıra yine aynı amaca yönelik olarak Asklepios bazı tasvirlerinde elinde bir papirus rulosu taşımaktadır. bkz. Holtzmann, 1984: Nr. 116, 267, 282, 307, 382, 388, 22

⁶⁶ Morrow, 1985: 147

⁶⁷ Asklepios heykellerinin tipolojisi için bkz. Holtzmann, 1984: 631-667

⁶⁸ Budde ve Nicholls, 1964: Pl. 33; Holtzmann, 1984: Nr. 115-130

⁶⁹ Amelung, 1903: 777, Nr. 684, Taf. 84; Holtzmann, 1984: Nr. 115

⁷⁰ Holtzmann, 1984: Nr. 116

Korunma Durumu-Teknik ve İşçilik: Baş, boyundan kırılmıştır. Kırılmış olan çene ve burun yapııştırılmıştır. Alın üzerindeki saçlarda, her iki kaşta, kaşların ortasında ve bıyıkta kırıklar vardır. Saçın, sakalın, ağız açıklığının, gözpınarlarının ve gözbebeklerinin işlenişinde matkap kullanılmıştır.

Bibliyografya: Yayınlanmamıştır.

Baş, yaşlı bir erkeği tasvir etmektedir. Bıyıklı ve sakallıdır. Gözleri iridir ve derine yerleştirilmiştir. Kaş kasları kabarıktır. Ağız aralıktır ve alt dudak kalındır. Burun kanatlarından ağız uçlarına doğru kırışık çizgisi inmektedir. Elmacık kemikleri belli edilmiştir. Saç ve sakal iri, kısa ve kabarık buklelerle yüzü çevrelemiştir. Bıyıklar da ağızın iki yanından uzanarak sakalla birleşmiştir. Alnın ortasında yatay bir girinti vardır, bunun altında burun başlangıcına doğru bir çıkıntı görülür ki burun onun yönünde uzanmaktadır. Uzun sakalı, kabarık saç bukleleri, alnın ortasında yatay bir çizgi altından kabaran kaş kasları ve onların arasında dikey iki kırışık, alnın yüzeyini hareketli bir hale getirmektedir. Başına *corona tortilis* yerleştirilmiştir. Gözbebekleri ve gözpınarları oyularak belirtilmiştir. Üst göz kapaklarının altına doğru itilmiş gözbebekleri bakışların yukarı yöneltildiğini göstermektedir. Kırıştırılmış alın, şişmiş kulaklar, ağızın solur gibi aralıklı oluşu kısa, kalın bukleli saç ve sakal işleniş eserin Hellenistik Dönem'in barok stiline⁷¹ etkisinde yapılmış olduğuna işaret etmektedir. İkonografik özellikleri itibariyle eser, Herakles'i betimlemiş olmalıdır.

Eserin yüz ifadesinin Bergama Zeus Sunağı'nın kuzey ve doğu frizlerinde yer alan Gigant figürlerine⁷² benzemesi ve barok üslubu, orjinalinin Hellenistik Dönem'e dayandığını göstermektedir.

Kopenhag Ulusal Müzesi'nde yer alan (env. nr. ABb 294) Herakles başı⁷³; sakalının ve saçının düzenlenmesi, başına *corona tortilis* yerleştirilmiş olması, gözbebeklerinin işleniş ve yüzündeki barok ifadeyle eserimiz ile benzerdir.

Eser, sahip olduğu stil ve işçilik özellikleri

⁷¹ Bieber, 1981: 106-122; Pollit, 1986: 111-126

⁷² Bieber, 1981: 116-118, Figs. 462, 465, 467; Ridgway, 2000: Pls. 7, 11-14, 18

⁷³ Boardman vd., 1988: Nr. 970

itibariyle M.S. 2. yüzyıla ait olmalıdır.

11- Erkek Baş

Res. 11

Müz.Env.Nr. 1576

Buluntu Yeri: Nicomedia

Malzeme: Orta kristalli beyaz mermer

Ölçüler: y. 0,65 m., g. 0,60 m., d. 0,58 m.

Korunma Durumu-Teknik ve İşçilik:

Baş, boyundan kırılmıştır. Burun kırıktır. Kaşlarda, her iki kaşın ortasında ve saçlarda zedelenmeler vardır. Saçın, sakalın, ağız açıklığının, gözpınarlarının ve gözbebeklerinin işlenişinde matkap kullanılmıştır.

Bibliyografya: Yayınlanmamıştır.

Uzun saçlı, sakallı ve bıyıklı orta yaşlarda bir erkek tasvir edilmiştir. Saç ve sakal iri, kısa ve kabarık buklelerden oluşmuştur. Bıyıklar ağızın iki yanından uzanarak sakalla birleşmiştir. Alnın ortasında yatay bir girinti vardır, bunun altında burun başlangıcına doğru bir çıkıntı görülür ki burun onun yönünde uzanmaktadır. Alnın ortasındaki yatay çizginin altında kas kaşları kabarık işlenmiştir. Alında kaşların çatılmasından dolayı da dikey bir kırışık çizgisi oluşmuştur. Yüzünde sıkıntı ve korku ifadesi vardır. Gözleri iridir ve ağız aralıktır. Saçlar, alnın ortasında iki adet uzun saç bukleli biçiminde ikiye ayrılmıştır. Bu uzun saç buklelerinin uçları kısa biçiminde alında zıt yönlerde doğru yönelerek alını kapatmış ve kaşların üzerine doğru yönelmiştir. Diğer saçlar kulakları da örterek her iki yanda yüzü çerçevelemiştir. Tam çenenin altında sakal ortadan ikiye ayrılmıştır. Gözler derine yerleştirilmiştir. Gözbebeklerinin oyulmuş olarak bırakılmış olması gözbebeklerine değerli taşların ya da renkli camların yerleştirilmiş olduğuna işaret etmektedir. Başına bitkisel bir çelenk yerleştirilmiştir.

Eser; normal boyutların üzerindeki ölçüleri, gözbebeklerindeki değerli taşları, yüz ifadesinin yanı sıra saç ve sakal biçimiyle de bir tanrıyı tasvir etmiş olmalıdır. Fakat herhangi bir atribüsü bulunmaması nedeniyle tanrının kimliği hakkında bir şey söylemek oldukça güçtür.

Başı, saç biçimi, iri gözleri, açık ağız ve yüzündeki pathetik anlam eserin, Hellenistik

Dönem'in barok stilinin⁷⁴ etkisinde yapılmış olduğunu göstermektedir. Dolayısıyla eserin orijinali Hellenistik Dönem'e aittir.

Side'den, Side Müzesi'nde (env.nr.136) yer alan erkek başı⁷⁵; alnın ortasından uçları kıvrık gibi kıvrılan iki büyük saç buklesinin iki yana uzanması, iri badem biçimindeki gözleri ve sakalıyla eserimiz ile ortak özellikler taşımaktadır.

Eser, Antoninler Dönemi'ne ait olmalıdır.

Genel Değerlendirme

Nikomedia Antik Dönem'de doğuya giden anayol üzerinde bulunması, doğal bir limana sahip olması ve boğazlara yakın olmasından dolayı coğrafi konumu itibariyle önemli bir kentti. Tüm bu özelliklerinin yanı sıra Roma İmparatorluk Dönemi'nde kara ve deniz ulaşımı ile kuzey ve batı sınırlarına ulaşım uygunluğu da başkent olarak seçilmesinde etkili olmuş ve Diokletianus, imparator ilan edildiği bu kenti imparatorluğun başkenti yapmıştır⁷⁶. Kentin Roma Dönemi'nde yoğun iskan gördüğü günümüze ulaşan kalıntılardan anlaşılmaktadır. Kentte şimdiye kadar sistemli ve düzenli bir kazı çalışması yapılmamıştır. Yalnızca İstanbul Arkeoloji Müzeleri ve İzmit Müzesi tarafından kurtarma kazıları yapılmıştır. Bu kurtarma kazılarında bulunmuş olan heykeltıraşlık eserlerinin bazıları yayınlanmıştır⁷⁷. Kentin politik ve ekonomik gücü sanatsal faaliyetlere dolayısıyla heykeltıraşlığa da yansımış olmalıdır.

Nikomedia bir liman kenti olduğu için çeşitli ada ve kıyı kentlerinden mermer temini bir problem olmamıştır. 8 nolu eserde kullanılmış olan gri damarlı beyaz mermer Prokonnesos'da (Marmara Adası) en yaygın

olarak çıkarılan mermer cinsi olan gri damarlı beyaz mermeri⁷⁸ akla getirmektedir. Roma ve Erken Bizans Dönemi'nde, bu adadaki mermer ticaretinin çok aktif olduğu bilinmektedir⁷⁹. Ayrıca Vitruvius'un⁸⁰ Ephesos halkının inşa edeceği tapınak için mermer alınabilecek merkezler arasında Prokonnesos'u da saymış olması Antik Dönem'de Prokonnesos adasının mermerinin önemini ortaya koymaktadır. Bithynia Bölgesi'ndeki Roma İmparatorluk Dönemi lahitlerinde yerel mermerin yanı sıra Prokonnesos mermeri de kullanılmıştır⁸¹. Prokonnesos adası aynı zamanda Karadeniz kıyılarıyla, Doğu Akdeniz bölgesi için belirli bir tip lahit üretmiş olan önemli bir lahit üretim merkezidir⁸². Dolayısıyla zengin mermer yatakları ve açık deniz limanıyla büyük bir doğal zenginliğe sahip olan Prokonnesos adasının antik dönemdeki mermer ticareti göz önüne alındığında bölgenin lahitlerinde kullanılmış olan Prokonnesos mermerinin heykeltıraşlık eserlerinde de kullanılmış olması ihtimal dahilindedir. Dolayısıyla 8 nolu eserde kullanılan mermer cinsi ve bu eserin bulunduğu Nikomedia kentinin Prokonnesos adası ile coğrafi yakınlığı da göz önüne alındığında eserin malzemesi büyük ihtimalle bu adadan alınmış olmalıdır.

Çalışma kapsamında incelenen eserlerin arka cepheleri de ön cepheleri gibi detaylı işlenmiştir. Eserlerin büyük bölümü ayrı olarak işlenmiş olan parçaların birleştirilmesiyle oluşturulmuştur. Bunlar arasında başlar (nr. 1,3,6,7,9), eller (nr. 6,7), ayaklar (nr.7) gövdeye eklenmek üzere ayrı olarak işlenmiştir. Hellenistik Dönem'de oldukça yaygın olan bu metodun Roma Dönemi'nde de devam ettiği görülmektedir. Bunun yanı sıra baş ve gövdenin tek bloktan yontulduğu örnek de (nr.2) bulunmaktadır.

1 nolu eserde; sol bacağın yanındaki heykel desteği, sol ayağın iç kısmı, ayakların arka kısmı ve desteğin arkası işlenmeden bırakılmıştır. 2 nolu eserde sol bacağın yanındaki heykel desteğinin sol yanı işlenmemiştir. 1 ve 5 nolu eserlerin arkasında sırt ve ayak kısmında bir kenet deliği bulunmaktadır. Arka taraftaki bu kenet delikleri, bu iki eserin bir yüzeye dayandırıldığına veya sabitlendiğine işaret

⁷⁸ Asgari, 1978: 467

⁷⁹ Perkins, 1951: 103; Asgari, 1978: 480

⁸⁰ Vitruvius, 1993: 193

⁸¹ Koch, 2001: 237-238

⁸² Asgari, 1978: 478-479

⁷⁴ Bieber, 1981: 106-122; Pollit, 1986: 111-126

⁷⁵ İnan, 1975: 106-107, Nr. 50, Lev. LV, 2-3

⁷⁶ Ross, 2007: 75

⁷⁷ Dörner, 1939: 156-171; Dörner, 1941: 45-48, 139-146, Nr. 1, 3-7, Pl. 8, 10-12; Duyuran, 1941: 13-15; Fıratlı, 1953: 15-25; Koyunoğlu, 1953: 31-37; İnan ve Rosenbaum, 1966: 61-62, 65-66, 85, 92-96, 99-100, Nr. 12, 22, 61, 73, 75-76, 79-81, 83, 89-91, Pl. VIII; XIV, 1-2; XXXIX, 3-4; XLV, 1-2; XLVIII, 3; XLVI, 3-4; XLIX, 1-2; XLVIII, 1-XLIX, 3-4; L, 1-2; LI, 1-2; LV, 1-2; LV, 3-4; LVI; Bayburtluoğlu, 1967: 31-34; İnan ve Rosenbaum, 1979: 102, 105-106, 142-146, Nr. 50, 53, 85-88, 90-91, Taf. 44; 47-48, 3-4; 76; 77, 1-4; 78, 1-4;80; Philipp, 1987: 43; Eule, 2001: 175-176, Nr. KS 33, Abb. 19

etmektedir. 8 nolu eserin kasıklarından aşağısı herme biçimindedir bunun yanı sıra yanlarda yer alan oturtma izleri ve içi murç ile işlenmiş olan çift T biçimli kenet yuvaları; bu eserin her iki yanına korkuluk levhalarının oturmuş olduğuna işaret etmektedir. Dolayısıyla eser, bu özellikleriyle kentteki mimari bir yapı ile ilişkili olmalıdır. Eserlerin içerisinde bir atölye tespit etmek oldukça zor olmakla beraber 3 ve 6 nolu eserler ile 4 ve 5 nolu eserler aynı yerde ve aynı zamanda bulunmuş olmalarının yanı sıra sahip oldukları stil ve işçilik özellikleri itibariyle de aynı atölyenin ürünü olmalıdırlar.

Çalışmamızı oluşturan eserlerin repertuarına baktığımızda; giyimli erkekler grubundaki 1-3 nolu eserler; Klasik Dönem'de Yunanlı filozof heykelleriyle birlikte ortaya çıkan ve Hellenistik dönem ile birlikte Roma döneminde de sevilerek kullanılmış olan onurlandırılmış kişilerin portre heykelleridir. Portre heykeli yapılmış olan kişinin entellektüel durumunu vurgulamak için genellikle sol eline bir papirus rulosu (nr. 2) yerleştirilmiştir. Duruş biçimine göre iki tip olarak karşımıza çıkan heykellerden bir tanesi (nr.1) Sophokles tipine diğer iki tanesi (nr.2-3) ise Aiskhynes tipine dayanmaktadır. 4 nolu eser; toga formu ile Roma'nın Erken İmparatorluk Dönemi özelliklerine sahip olan togalı erkek heykelidir. Giyimli kadınlar grubunda yer alan 5 nolu eser; orjinali Hellenistik Dönem'e ait olan

Nikokleia tipindeki kadın heykelidir. 6 nolu eser; Hellenistik Dönem'de kadınların portre heykelleri için geliştirilmiş olan pudicitia tipindedir. Bu tip Roma Dönemi'nde de portre heykelleri için kullanılmıştır. 7 nolu eser; orjinali Hellenistik Dönem'e dayanan Magnesia-Borghese tipindeki kadın heykelidir. Mitolojik figürler grubunda bulunan 8 nolu eser; sonsuzluğun personifikasyonu olan Aion'un Herme'sidir. 9 nolu eser; orjinali Klasik döneme dayanan ve Chiaramonti tipinde olan tanrı Asklepios'un torsosudur. 10 ve 11 nolu eserler; Hellenistik dönem sanatı içerisinde yer alan barok stili⁸³ yansıtan Herakles başı ve bir tanrıya ait olduğu düşünülen erkek başıdır.

Çalışma kapsamındaki eserlerin genelde M.S. 2.yüzyıla ait olması kentin bu dönemde ekonomisinin iyi olduğuna dolayısıyla da kültürel faaliyetlerinin yoğun olduğuna işaret etmektedir. Eserler düzenli bir kazıdan gelmediği için kentin neresinde ve hangi yapısında sergilendiklerini söylemek oldukça güçtür. Ancak kaliteli işçilikleriyle Nikomedia antik kentinin heykeltıraşlık aktivitesi ve kültürel zenginliği hakkında bir fikir vermektedirler. Kentte ileride yapılacak olan bilimsel ve sistematik kazılar kentin heykeltıraşlığı hakkında şüphesiz daha fazla bilgi sahibi olmamıza olanak sağlayacaktır.

⁸³ Bieber, 1981: 106-122; Pollit, 1986: 111-126

KAYNAKÇA

- Amelung, W. (1903). **Die Skulpturen des Vaticanischen Museums. Band. I.** Berlin.
- Asgari, N. (1978). "Roman and Early Byzantine Marble Quarries of Proconnesus" **The Proceedings of the Xth International Congress of Classical Archaeology. Vol. I, Ankara-İzmir, 23-30/IX/1973.** (Ed: E.Akurgal) Ankara. 467-480.
- Alscher, L. (1956). **Griechische Plastik. Nachklassik und Vorhellenismus. Band III.** Berlin.
- Bayburtluoğlu, C. (1967). "İzmit'te bulunmuş olan Arkaik Kuros Başı" **Belleten** III, 31-34.
- Bieber, M. (1959). Roman Men in Greek himation (Romani Palliati) a contribution to the history of copying, **Proceedings of the American Philosophical Society**, 103, No. 3, 1959, 374 vdd.
- Bieber, M. (1977). **Ancient Copies Contributions to the History of Greek and Roman Art.** New York.
- Bieber, M. (1981). **The Sculpture of the Hellenistic Age.** New York.
- Boardman, J. (1995). **Greek Sculpture, The Late Classical Period.** London.
- Boardman vd., J. (1988). "Herakles" **LIMC** IV, 1-2.
- Bosch, C. (1942). İzmit Şehrinin Muhtasar Tarihi, (Çev: O.N.Arıdağ). İstanbul.
- Budde, L. ve Nicholls, R. (1964). **A Catalogue of the Greek and Roman Sculpture in the Fitzwilliam Museum Cambridge.** Cambridge.
- Clairmont, Ch.W. (1993). **Classical Attic Tombstones.** Kilchberg.
- Çubuk, N. (2008). **Hierapolis Tiyatro Kabartmaları.** İstanbul.
- Demir, Z. (1993). "Kınalı-Sakarya Otoyolu 88. Km. İzmit Nekropolü Kurtarma Kazısı" III. **Müze Kurtarma Kazıları Semineri**, Marmaris, 229-249.
- Demir, Z. (1994). "Kınalı-Sakarya Otoyolu 88. km. İzmit Kesimi Gültepe Park Alanı Nekropolü 1992 yılı Kurtarma Kazısı" IV. **Müze Kurtarma Kazıları Semineri.** Ankara, 357-375.
- Dörner, F.K. (1939). "Archäologische Funde aus der Türkei 1934-1938" **Archäologischer Anzeiger**, 156-171.
- Dörner, F.K. (1941). "Ein neuer Porträtkopf des Kaisers Diokletian" **Antike** XVII, 139-146.
- Dörner, F.K. (1949). "Vorbericht über eine Reise in Bithynien" **Sonderabdruck aus dem Anzeiger der philosophisch-historische Klasse der Österreichische Akademie der Wissenschaften**, Wien.
- Dörner, F.K. (1963). "Vorbericht über eine Reise in Bithynien und im bithynisch-paphlagonischen Grenzgebiet 1962" **Sonderabdruck aus dem Anzeiger der philosophisch-historische Klasse der Österreichische Akademie der Wissenschaften Kommissionsverlag.** Wien.
- Dörner, F.K. (1972). "Nikomedea" **KP** IV, 116-118.
- Duyuran, R. (1941). "İzmit'ten Yeni Getirilen Arkeolojik Eserler" **TTOBKB** LXXI, 13-15.
- Duyuran, R. (1951). "İzmit ve Silivri'de Yapılan Arkeolojik Araştırmaları 1947-1948" **Belleten** XV, 213-218.
- Dunbabin, K.M.D. (1999). **Mosaics of the Greek and Roman World.** Cambridge.
- Ebcioğlu, İ. (1967). "İzmit Definesi" İstanbul Arkeoloji Müzeleri Yıllığı 13-14. İstanbul.
- Eule, J.C. (2001). **Hellenistische Bürgerinnen aus Kleinasien. Weibliche Gewandstauen in ihrem antiken Kontext.** İstanbul.
- Fıratlı, N. (1953). "Bitinya Araştırmalarına Birkaç İlave" **Belleten** 17, 15-25.
- Goette, H.R. (1990). **Studien zu Römischen Togadarstellungen.** Verlag Philipp von Zabern. Mainz am Rhein.
- Goldman, N. (1994). "Roman Footwear", **The World of Roman Costume.** (Ed: J.L.Sebesta ve L.Bonfante), Wisconsin.
- Gradel, I. (2002). **Emperor Worship and Roman Religion.** Oxford.
- Harrison, E.B. (1953). **Portrait Sculpture, The Athenian Agora, Result of the Excavations conducted by the American School of Classical Studies at Athens.** Vol. I. Princeton.
- Holtzmann, B. (1984). "Asklepios" **LIMC** II,1: 863-897; **LIMC** II,2: 631-667.
- Horn, R. (1931). **Stehende weibliche Gewandstatuen in der hellenistischen Plastik, 2. Ergh. RM,** München.
- Horn, R. (1972). **Hellenistische Bildwerke uf Samos, Samos XII.** Bonn.
- Hornblower vd., S. (2012). **The Oxford Classical Dictionary.** Oxford.

- Humann vd., C. (1904). **Magnesia am Maeander. Bericht über die Ergebnisse der Ausgrabungen.** Berlin.
- Jacobson, M.D. (2006). "Hellenistic Cities and Nicomedia" **I. Uluslararası Kocaeli ve Çevresi Kültür Sempozyumu Bildirileri.** 20-22.Nisan, 2006, Kocaeli, I-II, 651-657.
- İnan, J. ve Rosenbaum, E. (1966). **Roman and Early Byzantine Portrait Sculpture in Asia Minor.** London.
- İnan, J. ve Rosenbaum, E.A. (1979). **Römische und frühbyzantinische Porträtplastik aus der Türkei: Neue Funde.** Mainz am Rhein: von Zabern.
- İnan, J. (1975). **Side'nin Roma Devri Heykeltıraşlığı.** Ankara.
- Kleiner, G. (1942). **Tanagrafiguren: Untersuchungen zur Hellenistischen Kunst und Geschichte, 15. Erg. Jdl, 1942.** Berlin.
- Kleiner, D.E.E. (1992). **Roman Sculpture.** Yale University Press.
- Koch, G. (2001). **Roma İmparatorluk Dönemi Lahitleri.** (Çev:Z.İlkgelen), İstanbul.
- Koyunoğlu, Ö. (1953). "İzmit'ten Gelen Bronz Eserler" İstanbul Arkeoloji Müzeleri Yıllığı 19,6, 31-37.
- Le Glay, M. (1981). "Aion" **LIMC I, 1-2.**
- Levi, D. (1944). "Aion" **Hesperia XIII, 4, 269-314.**
- Lewerents, A. (1993). **Stehende Männliche Gewandstatuen im Hellenismus: Ein Beitrag zur Stilgeschichte und Ikonologie Hellenistischer Plastik.** Hamburg.
- Linfert, A. (1976). **Kunstzentren Hellenistischer Zeit: Studien an weiblichen Gewandfiguren.** Wiesbaden.
- Marcadé, J. (1969). **Au Musée de Délos: Etude sur la sculpture hellénistique en ronde bosse découverte dans l'île, BEFAR 215.** Paris.
- Magie, D. (1950). **Roman Rule in Asia Minor.** Vol.I-II. Princeton-New Jersey.
- Meriçboyu, Y. ve Atasoy, S. (1967). "İzmit Kanlıbağ Tümülüsü" İstanbul Arkeoloji Müzeleri Yıllığı XV-XVI, 67-90.
- Özgan, R. (1995). **Die Griechischen und Römischen Skulpturen aus Tralleis, Asia Minor Studien 15.** Bonn.
- Öztepe, E. (2004). "Yunan Heykeltıraşlığında Kumaş Dokusuna Dair İzler ve Formları" **I.ve II. Ulusal Arkeolojik Araştırmalar Sempozyumu, Anadolu (Anatolia) Ek.dizi,** No: 1, 209-219.
- Öztepe, E. (2007). "Zu den Formen der Liegefalten und eingeritzten Linien in der griechischen Plastik" **Istanbul Mitteilungen.** 57, 251-270.
- Öztüre, A. ve Girginsoy, N. (1970). "Nicomedia-İzmit Tarihi" İller ve Belediyeler Dergisi. Ankara.
- Paul, E. (1959). **Antike Welt in Ton.** Bonn.
- Pfuhl, E. ve Möbius, H. (1977). **Die Ostgriechischen Grabreliefs I.** Mainz am Rhein: von Zabern.
- Philipp, H. (1987). "Eine Hellenistische Satyrs Statuette aus İzmit (Nicomedia)" **Archäologischer Anzeiger CXXXI-43.**
- Pinkwart, D. (1973). "Weibliche Gewandstatuen aus Magnesia am Mäander" **Antike Plastik XII,** 149-160.
- Perkins, J.W. (1951). "Tripolitania and the Marble Trade" **The Journal of Roman Studies,** Vol. 41, Parts 1-2. 89-104.
- Ross, A.Ç. (2006). "İzmit'te Arkeoloji ve Yüzey Araştırmaları" **I. Uluslararası Kocaeli ve Çevresi Kültür Sempozyumu Bildirileri.** 20-22.Nisan, 2006, Kocaeli.I-II, 909-922.
- Ross, A.Ç. (2007). **Antik İzmit-Nikomedia.** İstanbul.
- Ruge, W. (1936). "Nicomedia" **RE XXXIII, 468-491.**
- Pollitt, J.J. (1986). **Art in the Hellenistic Age.** Cambridge.
- Richter, G.M.A. (1965). **Portraits of the Greeks I-III.** London.
- Ridgway, B.S. (2000). **Hellenistic Sculpture II: The Styles of ca. 200-100 B.C.** Wisconsin.
- Rosenbaum, E. (1960). **A Catalogue of Cyrenaican Portrait Sculpture.** London.
- Smith, R.R.R. (1993). **The Monument of C. Julius Zoilos.** Verlag Philipp von Zabern. Mainz am Rhein.
- Smith, R.R.R. (2002). **Hellenistik Heykel.** (Çev: A.Y.Yıldırım) İstanbul.
- Smith, R.R.R. (2006). **Roman Portrait Statuary From Aphrodisias. Aphrodisias II.** Verlag Philipp von Zabern. Mainz am Rhein.
- Sevin, V. (2001). **Anadolu'nun Tarihi Coğrafyası I.** Ankara.

- Storbel, K. (2000). "Nikomedia" **NP VIII**, 927-929.
- Schwertheim, E. (1978). "Denkmäler zur Meterverehrung in Bithynien und Mysien", **Studien zur Religion und Kultur Kleinasiens, Festschrift für Friedrich Karl Dörner zum 65. Geburtstag am 28 Februar 1976. (Ed:S.Şahin-E. Schwertheim)**. Leiden.
- Schorndorfer, S. (1997). Öffentliche Bauten Hadrianischer Zeit in Kleinasien. Münster.
- Taylor, H. (1987). "The Emperor's Clothes: The Fold Lines", **The Bulletin of The Cleveland Museum of Art**. 114-123.
- Tunay, M.İ. (1971). "İzmit Müzesi Roma Devri Portreleri" **Belleten XXXV**, 39-44.
- Turgut, M. ve Aksoy, T. (1996). "Kocaeli İli Üçtepeliler Köyü Büyük Tümülüs Kurtarma Kazısı" **VI. Müze Kurtarma Kazıları Seminerleri, 24-26 Nisan 1995, Didim**, Ankara.
- Vermeule, C.C. (1968). **Roman Imperial Art in Greece and Asia Minor**. Cambridge.
- Vitruvius, (1993). **Mimarlık Üzerine On Kitap**. (Çev: S.Güven). İstanbul.
- Zanker, P. (1993). "The Hellenistic Grave Stelai from Smyrna", **Images and Ideologies Self-definition in the Hellenistic World**. (Ed: A.Bulloch vd.), London, 222-227.
- Zeyrek, H.T. ve Asal, R. (2004). "İzmit (Nikomedia) Seka Fabrikası Buluntuları 2003 Yılı Çalışmaları Ön Raporu" **XXII Araştırma Sonuçları Toplantısı**, 1-9.
- Zeyrek, H.T. (2005). **Nikomedia: Arkeolojik Açıdan Genel Bir Değerlendirme**. İstanbul.

Res. 1

Res. 2

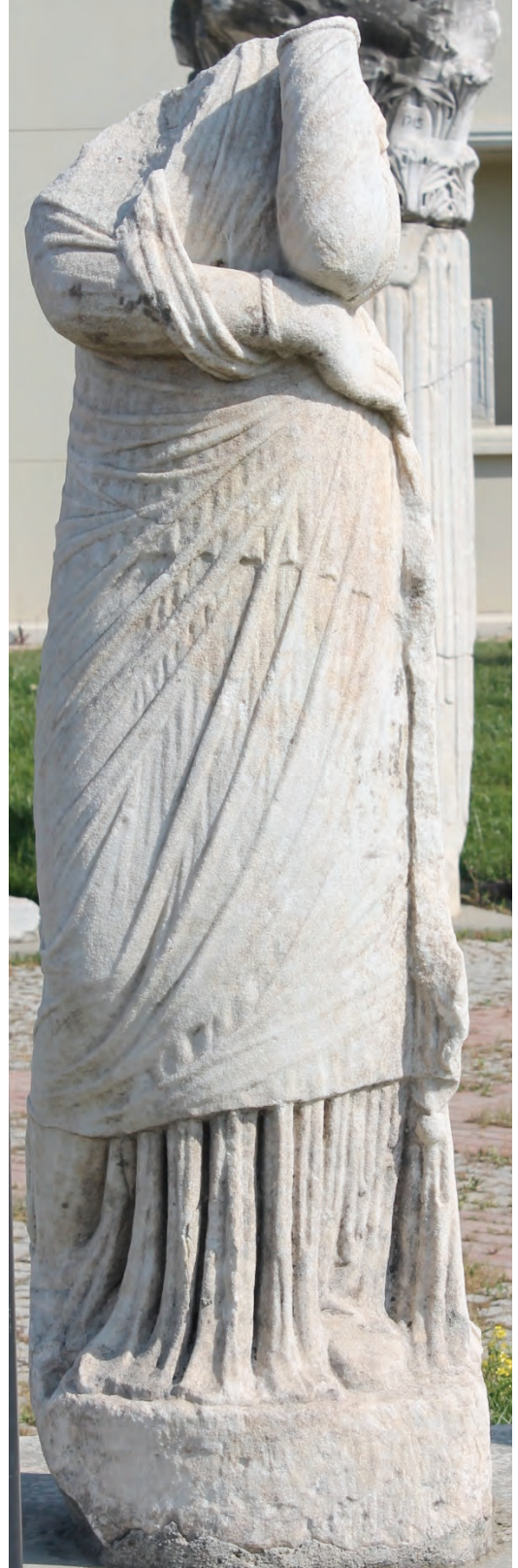
Res. 3

Res. 4

Res. 5

Res. 6

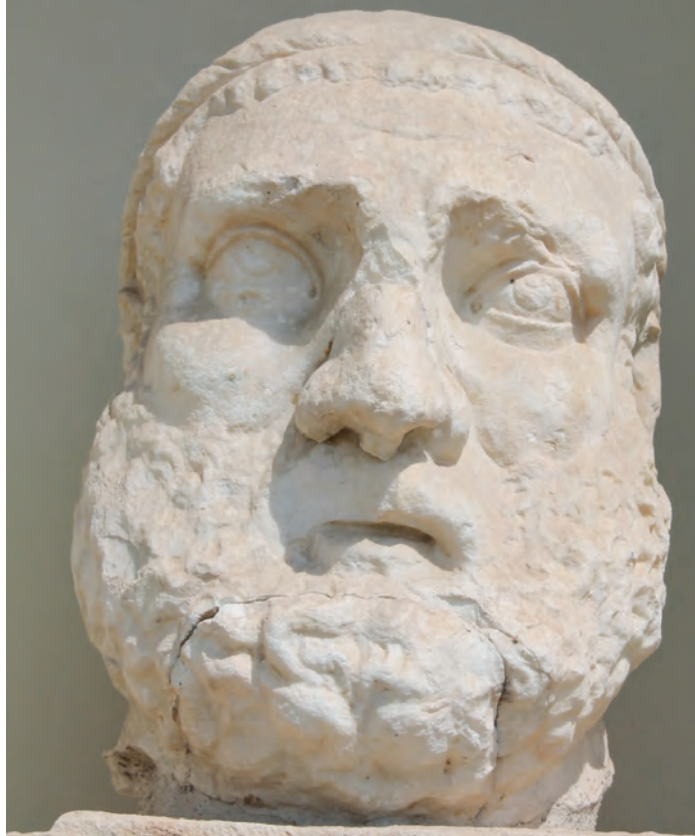
Res. 7

Res. 8

Res. 9

Res. 10

Res. 11